

Ибирайым кызы Айжан
Кыргыз билим берүү академиясынын
ага илимий кызматкери

ИНФОРМАТИКА БОЮНЧА САБАКТЫН ИШТЕЛМЕЛЕРИ

«АДЕП КҮЗГҮСҮ» – Информатика сабагында

(Информатика предмети менен Адеп сабагын айкалыштырып өтүү)

Билим башаты мектеп болгондуктан, ар бир сабакта баланы нарк-нускаларга карк кылып туруу – бул алардын кичинесинен баштап ыйбаалуу, зирек болуп өсүүсүнө көмөк берет.

Ушундай максаттардан улам, информатика сабагында «Муундан - муунга өткөн «Адеп күзгүсү» информатика сабагында» аттуу кечени уюштуруу менен, аз да болсо бул сабак аркылуу баланын руханий-нравалык жактан өнүгүүсүнө түрткү болот деген ишеним бар.

Кеченин темасы: АДЕП КҮЗГҮСҮ

Кеченин максаты: 1. Информатика предметине болгон кызыгуусун арттыруу менен сабакта окуучуларды адептүүлүккө чакыруу, рухий-нравалык жактан таалим-тарбия берүү.

2. Окуучулардын информатика сабагынан алган билимдерин күндөлүк турмушта пайдалана билүүгө үйрөтүү.

3. Информатика сабагында өтүлгөн материалдарды кайталоо менен компьютердик сабатын тереңдетүү, ой жүгүртүүсүн өстүрүү.

Кеченин жабдылышы: Лозунгдар: «Адам ойлосун, компьютер иштесин», «Бардыгыбызга компьютердик сабаттуулук», «МКТ – адамдын интеллектуалдуу жардамчысы», «Информатика – таалим-тарбияга чакырат», «Адамзаттын күзгүсү - анын адеби», оюндар, легенда, жомок, газеталар, нускалуу кептер жазылган плакаттар, макал-лакаптар ж.б.

Кече өтүлүүчү зал майрамдагыдай жасалгаланат. Мурда жарыяланган «Дубал газеталардын конкурсунан» алып келген газеталар, лозунгдар илинет. Ар бир окуучу операторлордун аттары жазылган таажыларды баштарына кийип алышкан.

Кеченин катышуучулары: 9-11 класстын окуучулары.

Кеченин жүрүшү: 1. Уюштуруу.

2. Кечени ачууга арналган сахналаштырылган көрүнүш.

3. Операторлордун парады.

4. Даанышмандар үгүтү.
5. Акыл берметтери.
6. Кызыктуу далилдер.
7. «Тамашалуу» макал-лакаптар
8. Кечени жыйынтыктоо

Сахналаштырылган көрүнүш: *Башына ак калпак кийген карыя менен ак жоолук салынган байбиче келип, тегеректеп турган кичине балдарга карашат да:*

Карыя: - Балдарым, учурда коом компьютердик сабаттуулукту талап кылууда. Компьютерлерди колдонууда силердин ар бир жүрүм-турумуңар ар убак «Адеп күзгүсүнөн» көрүнүп турат. Ошондуктан, ар бириңер төмөнкү сөздөрдү кулагыңарга сырга кылгыла.

Карыя: - Оо, менин чүрпөлөрүм! Мына, карап көргүлөчү, мындан бир жарым миң жыл илгери, дагы арылатып карап көрсөк, эки жарым, үч миң жыл мурда адамзат өмүрү менен үзөңгүлөш жаралган, байыркы өткөн бабалардан «Адеп күзгүсүн» тарыхтын буурул бубак баскан бүктөмүнөн суруп чыгып, бүгүнкү күндөгү өз жүзүнөрдү ошол сыйкырдуу тарых күзгүсүнүн керемет алкагынан карап көргүлөчү.

Дегеним, эзелки байтүп өтмүштө өмүр кечирген адамдардын турмушу бүгүнкү жаңы жаш урпактар үчүн окулуучу Улуу Сабак. Ошол Улуу Сабактын эң эле кыска, чулу ой тоомдору – орошон накылдар, нарк-нускалар эмеспи. Эгерди биз, байыркы ата-бабаларыбыз жараткан Улуу Сабак дөөлөттөрүнүн татыктуу мураскору боло албасак, анда биздин ар бирибиз кемпай көрпөндө, же кандайдыр бир аң-сезимсиз, туюмсуз маңкурт катары калып жүрбөйлү! Байыртан келаткан инсанаттын бизге калтырган руханий керээздерин улантуучу мураскорбуз, өмүрлөрдү жалгатуучуларбыз. Биз сөз кылган бабалар көрөңгөлөрү – накылдар менен нускалар да ошол байыркы өтмүштө өмүр кечирген эзелки инсанаттын акылынын, ой жоруусунун тыянагы болгон даанышман «АДЕП КҮЗГҮСҮ», иргелген айрым сөз берметтери, асыл ой тамчылары.

Байбиче: - Ооба, байыркы бабалардын акыл күзгүсүн – акыл-адеп жыйнагын окуп, угуп, көрүп, бүгүнкү күндөгү күнүмдүк тиричиликте тутунган, карманган адеп-эрежеңер менен салыштырып көргүлөчү. Балким купулуңарга төп келип, көңүлүңөрдү муютаар, заман шарына шайкеш келээр көп жерлери бардыр. А балким андан өзүңөрдү айрым бир артыкбаш пейил-мүнөздү көрөрсүңөр. Балким, байыркылардын адептеринин кээ бир жактарынын силердин оюңар боюнча булардын эскирген жагы дагы бардыр? Кыскасын айтканда, эзелки болобу же бүгүнкү болобу, адамзаттын жалпы маңызынын түп уюткусу, анын адептик өзөгү, ыйман-ширеси бир тамырдан бүчүр тээп, бөртүп чыккандыгы чындык экендигине ынанбай коюуга болбос.

Бир топ окуучулар карыя менен байбичени ээрчишип, сөздөрүн андан ары улашып, сахнадан чыгып кетишет.

I. Мугалим: – Кымбаттуу биздин Информатиканы сүйүп окуган балдар! Бүгүнкү боло турган информатикалык кечени ачык деп жарыялайм. Бул кечеде өтүлгөн сабактарды оюн катары кайталоо менен бирге, кызыктуу суроолорго жооп таап, ар түрдүү оюндарга катышып, кыргыздын не бир сонун нускалуу кептерине, акыл-насаат сөздөрүнө, улутубуздун уюткулуу акыл берметтерине күбө болосуңар. Бул оюн сабакка активдүү катышкан тапкыч балдарга «Акылдуу компьютер» деген наам ыйгарылат. Барыбыз көңүл коюу менен ар бирибиз активдүү катышабыз. Анда кечебизди баштайлы.

II. Кечени ачууга арналган сахналаштырылган көрүнүш.

1-окуучу: Ай-аалам турат жаңырып

Акылдан курал табылып.

Компьютер деген куралдар

Колубузга кабылып.

2-окуучу: Кечебиз биздин башталат,

Биз балдарбыз жаш канат.

Цивилизация доорунда,

МКТга коюлган талап.

3-окуучу: Ошондуктап эсептөөчү машинаны

Жакындан билгин, дагы тааны.

Эсептөөчү техниканы колдонуп,

Ар бир иште жүрсө экен жаңылануу.

4-окуучу: Илим жана техника да жетишүүдө,

Тармактардын бардыгында кезигүүдө.

Эсептөөчү машинаны колдонуп,

Ар кандай сыр түйүнү чечилүүдө.

Алып баруучу: Ошондуктан, кымбаттуу достор, биздин кече:

Хор менен: Информатиканы сүйүүчүлөргө

МКТнын талабын билүүчүлөргө арналат!

Кайырма: Информатика, информатика XXI кылымда

Эсептөөчү машина өтө керек турмушта.

Неге көктө самолет

Тоого тийип жарылбайт?

Неге сууда корабль

Кумга барып сайылбайт?

Ал анткени капитан

Билет кайда барарын

Жакшы билет капитан

Компьютердин талабын.

Айылда да, шаарда

Дыйканга да, баарына.

Жалпыбызга эң керек,

Эсептөөчү машина.

III. Операторлор парады

Алып баруучу: –Кымбаттуу достор! Коомдун ар кандай тармактарында кеңири колдонулган эсептөөчү машина менен иштөө үчүн анын тилин билүү керек. Тилин билүү деген сөз – компьютер түшүнө тургандай калып жазып берүү керек. Программалоодо атайын колдонулган сөздөрдү операторлор дейбиз. Бүгүнкү майрамда программаны түзгөн операторлордун парады өтмөкчү. Анда ар бир оператордун мүмкүнчүлүгү менен таанышыңыздар.

REM: Кызматчысы Бейсиктин
Болуп иштейм дайыма
Мен жокто адам түшүнбөйт,
Эмне деп бул программа.

INPUT: Атым INPUT маалыматты киргизем
Информация бербесең, иштебейт го ЭЭМ.
Ошондуктан, мени жакшы таанып ал.
Маселени чечүүдө жардамга келем.

DATA: Мен DATA константаларды киргизем
READ: Мен READ буларды мениктештирем.

DATA: Input менен кесиптешпиз.

READ: Ал жокто жардамга келем.

ЧООГУУ: Бирок бизди колдонсоң утасың.
Inputтан биздин мүмкүнчүлүк кенен.

Атым **LET** таандык кылуу оператору
Туюнтманы өзгөрмөгө менден башка кошобу
Табышалбай жаткандарды табыштырып
Бири-бирине жакындатып коелу.

PRINT деген оператор мен болом.
Билесиңер экранга менсиз көрсөтүү болбосун.
Каалаган кезде, каалаган форматта чыгарып,
Сырыңды кагазга да чыгарып коемун.

Тармактуу түзүлүштө иштейм мен,
Каалаган жагыңа барасың **IF-THEN-ELSE** менен.
Шарт аткарылса оң жагыңа барасың
Антпесе сол жагыңа барасың.

FOR-NEXT кайталоонун саны белгилүү болсо эгер,
Анда мени колдонуу ыңгайлуу деп биле бер.
Эсибизди тез арада чыгарып,
операторлор ишинди жеңилдетер.

GO TO деген өтүү экенин билдирем.

Программалоо кезинде башкаруучу болуп жүрөм.
Кадимки аткарылыш тартибин,
Шартсыз өтүү менен бузууну өзүм билем.

END мен иштин аягы,
Жыйынтык болот акыры.

ЧООГУУ: Ошентип биз сөздүн гүлүн теребиз,
Каалаган кишибизге белекке беребиз.

IV. Даанышмандар үгүтү

Мугалим: - Кана эмесе балдар, барыбыз бирге даанышмандар калтырып кеткен накыл кептеринен тыңдайлычы.

Бир окуучу чыгып:

◆ Убадага бекем болуу – чыныгы инсандын белгиси. Колдон келбеген ишке убада берүү жакшы сапаттардан саналбайт.

◆ Адептүүлүк – акылдын тышкы сүрөтү.

◆ Атасынын алдында өз кемчилигин мойнуна албаган перзент - өз кеселин табыптан жашырган оорулуу адамга окшош.

◆ Улуулуктун эң негизги бедели ата-теги жана кесиби менен эмес, арийне, акыл жана адеп менен өлчөнөт.

◆ Жөпжөнөкөй жана табигый абалда өмүр кечирүү - жашоонун эң жарашыктуу жана түз жолу. Бул жол инсанды чыныгы, таза акыйкатчыл, намыстуу жана туруктуу болууга алып барат, - деп айтат.

Экинчи окуучу:

Арасту аким мындай дептир:

- Адептин жагымдуулугу тукумдун жарабас жактарын жаап жашырат. – Жогорку беделдүүлүк жана асылзаадалык ата-теги менен эмес жалпы эле илим, адептен пайда болот.

Мына бул он мыкты сапат адамга бакыт-таалай алып келет:

1. уяттуулук
2. адамгерчилик
3. ишенимдүүлүк
4. кичипейилдик
5. эмгекчилдик
6. колу ачыктык (берешендик)
7. намыскөйлүк
8. аманатка жакшылык кылуу
9. адилеттик
10. чечкиндүүлүк.

Жолинус аким мындай дептир:

- Төрт нерсе төрт нерсеге муктаж:

Улуулук – дене-тарбияга;

Курсанттык – бейкапарлыкка;

Жакындык – достукка;

Акыл – тажрыйбага зарыл, муктаж.

Беш нерсе акылдуу адамдын сапаты:

1. бош олтурбоо
2. ак эмгектен коркпоо
3. кербез болбоо
4. колдон келбеген ишке кийлигишпөө
5. өтүп кеткен ишке кайгырбоо.

V. Акыл берметтери

Мугалим: - Балдар, силер акылдуулук, адептүүлүк, таалим-тарбия жөнүндө айтылган нускалуу кептерден билесиңерби?

1-окуучу: Ооба, Адамдын эң бактылуу учуру – бөтөндөргө жакшылык кылган кездери. Өзүңдөн мурда келген адамдардан өрнөк алгын, кийин келгендерге өрнөк болгун.

2-окуучу: Көп китеп жыюудан жана көп дос арттыруудан майнап жок. Кеп китеп менен досту тандай билүүдө.

3-окуучу: Кагазга катталып калган жакшы наам – түгөнүп бүтпөй турган өмүр.

4-окуучу: Нукура тунук акыл ээлери гана мазмундуу жакшы өмүр кечирип, узак жашоону арзуу кылышат.

1. Жарамсыз жолдон жана жаман абалга түшүп кетүүдөн сактай турган сезимталдык.

6-окуучу: Көңүл жубат, адептүү бол тирүүндө, жакшылардын насааты өссүн дилиңде.

VI. Кызыктуу далилдер

Мугалим: - Дүйнөдө биз уга элек, көрө элек кызыктуу маалыматтар көп. Ошолордун айрымдарын угуп көрөлүчү...

- Техниканын жетишкендиги адамдардын сегиз сааттык жумушун эки эсе кыскартууга мүмкүнчүлүк берген экен.

- Улгайган адамдардын компьютер менен иштөөсү алардын эске тутуу жөндөмүүлүгүнүн жакшыртканын далилдешкен.

- Окумуштуулардын айтуусу боюнча эң көп микробдорду алып жүрүүчүлөрдүн катарында компьютердин чычканы (мышкасы) дешет.

- Окуучулардын окуу куралдарды мектепке көтөрүп барып окуп келүүлөрүнүн ордуна чакан компьютерди көтөрүп алып, окуп калышат деген божомолдорду турмушта көрүп, ага күбө болуудабыз.

VII. «Тамашалуу» макал-лакаптар

Бир окуучу: - Анда кезек информатика предметине байланыштуу айрым макал-лакаптардын куйкум сөздөр аркылуу тамашалуу айтылышында:

Ойлор жана фразалар...

➤ Программист карыбайт – анын программалары эскирет.

➤ Диагностика: баарына эле машина күнөөлүү экенин далилдөөчү мыкты табылга ...

➤ Эгер сенин бир тууганың Интернетте отурбаса, анда уят! Сенин информатик экендигиңде шегин бар!

➤ МКТ сыяктуу эле программисттердин да 1,2,3,4, ж.б. муундары болот.

➤ Паролу жок компьютер - капкагы жок казандай.

➤ Системщик менен программисттин айырмасы эмнеде. Бирөө машина үчүн иштесе, экинчиси машинаны ал үчүн иштегенге мажбур кылат.

Кеңештер

✓ Жылып жүрүүчү үтүрдү алыс жылдырып жибербе!

✓ Эстеп кал: эреже катары, камтылган программадан чыгууга караганда ал программага кирүү оңой!

✓ Орундуу жазылган отуз оператордун бирөөнү гана туура эмес жаздың дегиче, жашоондун ар тараптуу экендигин билесиң.

✓ Жетекчиңе программа түзгөндү үйрөтпө.

✓ Программанды жетекчиндин аты менен атаба.

✓ Экрандан эмнени көрсөң, принтерден ошону аласың.

✓ Бөлөк программага тумшугунду салба.

✓ Эртең мененки программалоо ишин өзүң ал, түшкүнү досуң менен бөлүш, кечкини касыңа бер.

Карыя менен Байбиче: - Балдарым, жакшы менен жаман сапаттар тээ алмустактан бери адамзат дилинде күн санап тамыр жайып, бүчүр тээп кантип гана эриш-аркак жашап келди?! Анын жакшысын алып, жаманын чанып, адам дилин агартууга жаамы инсанат тукумунун кудурети, чама-чаркы жетпейби? Көрсө элде айтылган «Жаман болбой жакшы жок» деген нуска ырас окшобойбу.

Ушундай жакшы-жаман сапаттар менен аралаш адам турмушун бузган, көңүл чөгөрүп, илгери үмүттү таш каптырган көңүлгө жат жорук-жосундар, расми ырым-жырымдар, жолбун каадалар ар качан эл ичинде жашап келгендигин, ошолордун ордун, кесепеттүүлүгүн таасын-таамай жана таасирдүү курч сөздөр менен ашкерелөө ар убакта эле мүмкүн боло койгон эмес экен да. Ошон үчүн байыркыларга, өткөндөгүлөргө кайрылуу ары ыйык, ары бийик нерсе тура!

Мугалим: - Кымбаттуу биздин окуучулар! Бүгүнкү бул кечебизди да жыйынтыктоочу убакыт келип жетти. Ар убак силерди улуу муундар калтырып кеткен таалим-тарбияны көөнүңөргө жатык кылып, бабалардын нускалуу кептерин, акыл-ойлорун көңүлүбүзгө түнөтүп, замандын татыктуу, акылы зирек балдары, келечектин татыктуу инсаны болуп өсүүңөрдү биз улуу муундар дайыма тилек кылып келебиз, силерден ар убак үмүт кылабыз. Коомдун керегине жараган тарбиялуу, адеп-ахлактуу, ар намыстуу эр-жигиттери, уул-кыздары болгула!

Мугалим томонкудой сапаттарга ээ болуш керек:

- Балдарды сүйүү;
- Мээримдүүлүк, акыйкаттык;
- Чыдамдуулук, токтоолук;
- Окуучуну түшүнө билүү;
- Уюштуруучулук жөндөмдүүлүгү;
- Окуучунун жөндөмдүүлүгүн байкоо жана өркүндөтүү;
- Окуучунун кандай инсан болорун көрө билүү;
- Окуучуларга жакшы жана жеткиликтүү билим берүү;
- Өз кесибин сүйүү (ак ниеттүүлүк, чынчылдык, эмгекчилдик).